

HERKES İÇİN GAZETECİLİK

Korkmaz Alemdar

Ruhdan Uzun

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

HERKES İÇİN GAZETECİLİK

Korkmaz Alemdar, Ruhdan Uzun

Kapak ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

Mayıs 2019, Ankara

ISBN No: 978-605-7877-13-0

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Baskı:

Tarcan Matbaacılık Yayın. San.

Sertifika No: 25744

İvedik köy mah. İvedik cad. No: 417/ A

Yenimahalle/ANKARA Tel: (0312) 384 34 35

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

HERKES İÇİN GAZETECİLİK

Korkmaz Alemdar

Ruhdan Uzun

Korkmaz Alemdar, Gazi Lisesi'ni (1965) ve Ankara Üniversitesi Basın ve Yayın Yüksekokulu'nu (1969) bitirdi. TRT Haber Merkezi'nde muhabir olarak çalıştı (1969-1970). MEB bursuyla gittiği Fransa'da (Strasbourg) doktora yaptı (1975). Yurda döndükten sonra AİTİA, Gazi ve Ankara üniversitelerinde çalıştı. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi dekanlığı (2004-2008), UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkan Vekilliği (2004-2010) ve Radyo Televizyon Üst Kurulu üyeliği (2010-2011) yaptı. Anadolu, Galatasaray, Lefke Avrupa ve Girne Amerikan üniversitelerinde lisans, lisansüstü ve doktora dersleri verdi. Başlıca yayınları: *Türkiye'de Kitle İletişimi Dün-Bugün-Yarın* (ed.), Gazeteciler Cemiyeti Yayını, 2. baskı, 2017; *Herkes İçin Gazetecilik* (Ruhdan Uzun ile birlikte), Tanyeri, 2013; *Tarih ve İletişim*, Ümit Yayıncılık, 2001; *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar* (ed.), Tüses-Afa, 1999; *Radyo Televizyonda Yeni Düzen* (Raşit Kaya ile birlikte), TOBB Yayını, 1993; *Türkiye'de Çağdaş Haberleşmenin Tarihsel Kökenleri. Haberleşme Sosyolojisinin Temelleri Üzerine Bir Deneme*, AİTİA, 1983; *İstanbul (1875-1964) Türkiye'de Yayınlanan Fransızca Bir Gazetenin Tarihi*, AİTİA, 1978. Raymond Aron'un *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri* (Kırmızı, 10. Baskı, 2017) kitabını çevirdi.

Ruhdan Uzun, Ankara Üniversitesi Basın ve Yayın Yüksekokulu'nu (1989) bitirdi. Anka Haber Ajansı'nda muhabir ve redaktör olarak çalıştı (1996-1999). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora yaptı (2001). Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde (2001-2005) ve Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde (2005-2018) çalıştı. 2018 yılından beri Gazi Üniversitesi'nden ayrılan fakültelerle kurulan Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nde öğretim üyesi. Başlıca yayınları: *İletişim Araştırma ve Kuramları* (Şermin Tekinalp ile birlikte), Beta, 4. Baskı, 2013; *İletişim Etiği: Sorunlar ve Sorumluluklar*, Dipnot, 3. Baskı, 2016; *Herkes İçin Gazetecilik* (Korkmaz Alemdar ile birlikte), Tanyeri, 2013; *Etkili İletişim*, Lisans, 2010. Ayrıca, *UNESCO Kitle İletişim Bilirdgeleri* adlı çeviri kitabı vardır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
GİRİŞ	15

BİRİNCİ BÖLÜM

I. Gazeteciliğin Temel Uğraşı: Merak ve Merakın Giderilmesi.....	27
1. Bilgi edinme ve araştırma	30
A. İnternette bilgi edinme ve araştırma	33
a) Sanal kütüphaneler	35
b) Wiki'ler	38
c) Arama motorları	46
ç) Sözlükler	48
B) Yerinden haber toplama	53
a) Basın toplantıları ve açıklamaları	54
b) Mitingler, protesto gösterileri.....	59
c) Düzenlenmemiş olaylar	60
C) İnsanlarla konuşma	62
Ç) Yazılı, sesli, görüntülü belgeler	68
D) Kitle-kaynak yöntemi.....	73
E) Merak gideren görseller: fotoğraf ve film.....	75
a) Haber fotoğrafları.....	76
b) Haber filmleri	88
c) İnsansız hava araçlarının (drone) kullanımı	95
2. Hassas ilişkiler: Gazeteci-haber kaynakları	97
II. Başkalarının Merakını Giderme: Haberin Yazılması	
ve Yayılması	113
1. Merak gidermenin kuralı: 5N1K.....	113
2. Haberin görsel tasarımı	133
A) Sayfa düzenlemesi (mizanpaj)	133

B) WEB sayfası tasarımı.....	144
3. Haber yayma biçimleri	145
A) Geleneksel haber yayma: gazete dağıtımı.....	146
B) Haber yaymada yeni olanaklar	148
C) Sosyal medya	152
Ç) Fotoğraf/video paylaşım siteleri.....	167
D) Yeni medya ve canlı yayınlar	170
4. İnternette güvenilir enformasyon.....	172
A) Türkiye’de güvenilirmez enformasyon örnekleri	181
B) Enformasyon doğrulama siteleri	182
5. Merak giderirken dikkat edilecek noktalar.....	183
A) Yasal çerçeve	183
a) Basın yasası	184
b) İnternet yasası.....	187
c) Türk Ceza Kanunu.....	188
ç) Terörle Mücadele Kanunu	191
d) RTÜK yasası	192
e) Telif hakları.....	194
B) Etik.....	199

İKİNCİ BÖLÜM

I. Herkes İçin Yararlı Bilgiler	207
1. Önce tarih, gazetecilik tarihi	208
2. Gazetenin vatanındaki gelişmeler.....	210
3. Türkiye’de basının tarihi.....	215
A) Osmanlı dönemi: Ülke sorunlarına duyarlı mücadeleci basın dönemi	217
B) Cumhuriyet’in ilk yıllarında basın	218
C) İkinci Dünya Savaşı sonrasında basın	227
Ç) 1980 sonrası gelişmeleri	235
4. Batı’daki gelişmeler ve gazetecilik türleri.....	245
A) Joseph Pulitzer.....	246
B) William Randolph Hearst.....	247
C) Yellow Kid ve sarı gazetecilik	249
Ç) Magazin gazeteciliği.....	253
D) Paparazzi gazeteciliği.....	257
E) Araştırmacı gazetecilik	258

F) Fikir gazeteciliği.....	267
G) İliştirilmiş (embedded) gazetecilik.....	269
Ğ) İnternet gazeteciliği.....	271
H) Yurttaş gazeteciliği	273
I) Veri gazeteciliği	278
İ) Robot gazetecilik.....	280
5. Gazeteciliğin ayrılmaz parçası olarak etik.....	281
6. Haber örgütleri	288
A) Gazete kuruluşları.....	288
B) Radyo kuruluşları	289
C) Televizyon kuruluşları	290
Ç) Haber ajansları.....	291
7. Türkiye’de gazete dağıtımı	295
8. Gazetecilerin çalışma koşulları.....	310
A) Gazetecilerin ekonomik ve sosyal hakları.....	310
B) Dokuz Patron Olayı ve Basın Gazetesi	315
9. Türkiye’de gazetecilerin çalışma koşulları	318
B) Tatiller.....	319
C) Sendikasılaştırma	320
Ç) İşsizlik.....	321
D) Stajyerlik.....	322
E) Ücret farklılıkları	323
F) Taşeronlaşma	323
G) Basın Kartı ve sağladığı olanaklar	323
H) Yeni gelir modelleri	324
10. Basın meslek kuruluşları.....	324
Farkında Olunması Yararlı Kaynaklar.....	329

ÖNSÖZ

20 yılı aşkın bir süredir gazetenin ve gazeteciliğin sonunun geldiği tartışılıyor. Bunun önemli bir nedeni bu sürede kapanan gazete ve işsiz kalan gazeteci sayısının artması oldu. Sektördeki bunalım bu işin artık geleceğinin olmadığı düşüncesi ni güçlendirdi. Karamsarlığı teknolojik gelişmelerin körüklediği de bir gerçek. Son yıllarda internet teknolojisi ve uygulamalarındaki gelişmeler bilgi ve görüntü paylaşımını olağanüstü bir biçimde kolaylaştırdı. Olan biteni aynı gün televizyon ekranından izlemeye ya da ertesi gün ayrıntılı biçimde gazetede okumaya alışkın insanlar cep telefonlarından anında haberdar olmaya başlayınca televizyon haberlerinin ve gazete satın almanın önemi kalmadı. Bu eğilimin ABD'den başlayarak Batı'ya ve öteki ülkelere yayılmasıyla artık alışılan biçimiyle gazeteciliğe gerek kalmadığı düşünölmeye başlandı.

Konu büyük olasılıkla daha gündemde kalacak çünkü geleneksel (kâğıda basılı) gazeteciliğın yaşadığı sorunlar ve internet teknolojisinin baş döndürücü gelişimi sürüyor. İki yüzyılı aşkın bir süreçte yasama, yürütme ve yargının yanında dördüncü güç haline gelen, televizyonla rekabetten yara alsa da ayakta kalmayı başaran basın (gazetecilik) mesleğinin sonu gerçekten geldi mi? O olmadan gelişmeleri nasıl öğreneceğiz? Herkes gazetecilik yapabilir mi? Yapmalı mı? Gazetecilik mesleği üzerine düşünmeye başlarken bu önemli sorulara yanıt bulmaya çalışmakta yarar var.

Gazetecilik, olan bitenle ilgili haberlerin sesli, görüntülü ya da basılı biçimde okuyucuya/izleyiciye ulaştırılması işidir.

Bugün bu biçimi hâlâ sürüyor ama gelişmeler gazeteyi sayısal (dijital) hale getirdi. İnsanlar gazeteleri cep telefonlarından, bilgisayarlarından okuyabiliyorlar. Bu gazeteciliğin her zaman önem verdiği haberin hızlı ve eksiksiz biçimde iletilme olanağını geliştirdi. Gazetecilik düne kadar ulaşım (otomobil, tren, uçak) ve iletim (telgraf, telefon, faks) olanaklarını kullanarak bunu yapıyordu. Bugün internet ve uygulamaları gazetecilerin işini çok kolaylaştırdı ama aynı zamanda ona ciddi bir rakip olmaya başladı. Gazeteci olmayan insanlar da tanık oldukları bir kazayı, terör olayını anında duyurma olanağına kavuştular; muhbirlik yapmaya başladılar. Muhbir (haber getiren ya da ihbar eden) önemlidir ama muhabir (haber yazan) daha önemlidir çünkü haberi sistemli olarak toplayan ve yazan kişidir. Yaptığı işin adı da gazeteciliktir; kuralları, gelenekleri olan bir iştir. Teknolojik gelişme sayesinde herkes haber verme olanağına kavuşmuş olsa da bu herkesin gazeteci olduğu anlamına gelmez. Gelişmeler gazetecilik mesleğinin sonunu getirmekten çok, farklı bir biçimde önemini koruduğunu göstermektedir. Çünkü günümüz olaylarını anlayabilmek, doğruyu yanlıştan ayırt edebilmek için bu işi yapmak üzere yetişmiş insanların varlığına ihtiyaç vardır. Bunlar gazetecilerdir; neyin ne olduğunu, neden olduğunu onlar araştırır, bilir ve açıklarlar. Bir hekim, bir iktisat profesörü, bir siyasetçi, sendikacı, öğretmen, bir emekli ya da ev kadını işini iyi bilir ama yaşadığı dünyada olan biteni gazetecilerin yazdıklarından/anlattıklarından öğrenir. Gazeteci olmasa kimsenin hiçbir şeyden haberi olmaz; insanlar dedikodulara ve söylentilere muhtaç hale gelir.

Böylesine önemli bir mesleğin iyi öğrenilmesi ve yapılması gerekir. Herkes gazeteci olacaksa herkesin mesleği öğrenmesini sağlamak gerekir. Batı'da herkesin gazeteci olması teknolojik gelişmelerin yarattığı olanaklarla gündeme gelse de yarattığı sonuç siyaset ve sermayenin medya dünyasındaki denetiminin artmasıdır. İşini kaybeden, kaybetme kaygısını taşıyan gazetecilerin bağımsız yayın politikalarını desteklemelerini beklemek zordur. Ama işin ilginç yanı Batı'da teknoloji-

nin etkisiyle ortaya çıkan herkesin gazeteci olması durumu Türkiye’de 2. Dünya Savaşı sonrasında başlayan ve günümüze kadar süren bir uygulamadır. Bizdeki durum teknolojik gelişme ile değil, gazeteciliği meslek olarak düzenleyen Türk Basın Birliği (1938) yasının yürürlükten kaldırılması ile ortaya çıkmıştır. 1946 yılından itibaren Türkiye’de isteyen herkes hiçbir kurala ve örgüte bağlı olmadan gazetecilik yapabilmektedir. Niyeti, olanağı ya da tanıdığı olan gazeteci olabilir. Bu nedenle iletişim alanındaki sorunların çözülmemesinde bütün sorumluluğu tamamen siyasal iktidarlara yüklemek yanlıştır. Haber vermek yerine akıl vermenin ön plana çıktığı bir gazetecilik anlayışı gelişmeleri merak eden, açıklayan, soru soran gazeteciliği köreltmıştır. 2013 yılında Gezi Parkı olaylarının yaşandığı sırada pek çok gazete ve televizyon kanalı olayları görmezlikten gelince gençlerin gelişmeleri *Twitter* ve *Facebook*’u kullanarak paylaşması herkesin gazeteci olabileceği düşüncesini yarattı. Bu süreç çok uzun sürmese de belleklerdeki yerini aldı. Dünyada teknolojik gelişmelerin yarattığı yeni iletişim ortamında gazeteciliğin geleceği sorgulanırken Türkiye’de gazeteciliğin geleceği, haberi görme/duymama/vermeme nedeniyle tartışılır oldu. İnsan her yerde, her zaman habere, bilgiye ihtiyaç duyar. Yani gazetecilik her zaman önemli bir meslektir ve öyle kalacaktır. Nasıl yapıldığı önemli değildir. Bilinen yöntemlerle yazılı, sözlü, görüntülü ya da internet ortamında olabilir ya da bugün bilmediğimiz bir yöntemle de gerçekleştirilebilir ama önemli olan insanlara haber vermesidir. Bu önemli etkinlik hiçbir zaman denetimden uzak olmamıştır. Siyasal iktidarların denetimine zamanla sermaye gibi başka güçlü denetim daha eklenmiştir. Bu iki büyük gücün haber/gazetecilik üzerindeki denetimi hiçbir zaman ortadan kalkmayacak gibi görünmektedir. Onların yarattığı sorunların çözümü ancak gazeteciliğin doğru dürüst öğrenilmesi ve yapılması ile aşılabılır.

Türkiye’de de gazetecilikle ilgili önemli sorunlar olduğunu biliyoruz. Bunların bir bölümü ülkemizin koşullarından kaynaklanmaktadır. Bunda siyasetçilerin, akademisyenlerin

hatta gazetecilerin rolü vardır. Gazetecilik eğitiminin tarihi bile bu sorumlulukları ortaya koyacak örneklerle doludur. Gazeteciliği önemseyen, gazetecinin bilgili olmasını sağlama-ya çalışan iktidarlar olduğu gibi bu konuyu göz ardı eden iktidarlar da olmuştur. Gazetecilik mesleğine sahip çıkmaya çalışan meslek örgütleri olduğu gibi gazeteciliğin bir meslek olmadığını düşünen gazeteciler de vardır. Gazeteci yetiştirmeyi çok önemseyen akademisyenler olduğu gibi iletişim eğitiminin kalitesini dert etmeyen çok sayıda akademisyene de rastlanabilir. İletişim eğitimi veren kurumlara önem veren, mezunlarına iş olanağı yaratan gazete yöneticileri olduğu gibi, eğitimin rolünü küçümseyen, fakültelerin verdiği eğitimi birkaç ay içinde kendisinin yapabileceğine inanan yöneticiler de vardır. Geldiğimiz noktada herkes kendi gazetecisini yetiştirme çabası içine girmiş görünmektedir. Gazetecilik eğitimi adeta “işportaya” düşmüştür. Bunlar çok özette bizim yarattığımız ve çözemediğimiz sorunlardır. Ama bu sorunların tamamen bizden kaynaklandığını sanmamız yanlış olur. Uluslararası gelişmelerin de sorunların ortaya çıkmasında önemli katkıları vardır. Yeni iletişim teknolojileri artık herkesin gazeteci olabileceğini düşündürmektedir. İnternet bağlantınız varsa dünyanın neresinde olursanız olun “haber” yazabilir ve bunu başkalarıyla paylaşabilirsiniz. İşte o yüzden yeni bir çağa “Herkes İçin İletişim” çağına giriyoruz. Bu ABD’de sağlanan teknolojik gelişmeler sayesinde uluslararası örgütler (UNESCO) tarafından desteklenen bir politikadır. Bunların basit, sıradan gelişmeler olduğunu sanmak saflık olur. George Orwell’in yıllar önce yazdığı romanı 1984’de öngördüğü gibi, her şeyi izleyen/denetleyen/yönlendiren “Ağabey” artık gerçektir. Nitekim Gezi Parkı olayları yaşanırken Amerikalıların Prism adı verilen bir programla *Facebook*’u, *Twitter*’i, bütün sosyal ağları, *Google* ve *Microsoft*’u, ne kadar elektronik posta servisi sağlayıcı varsa hepsinin sunucuları üzerinden herkesi izleyebildikleri ortaya çıktı. ABD hükümeti elektronik denetimini açığa çıkartanları acımasız biçimde cezalandırma çabası içine girdi. ABD’nin müttefiklerini bile dinleme/izleme çalış-

malarına açıkça karşı çıkabilen tek ülke Almanya oldu. Daha yakın zamanda (2018) Cambridge Analytica adlı bir danışmanlık şirketinin *Facebook* kullanıcı verilerini farklı amaçlar doğrultusunda kullandığı ortaya çıktı. Amerikan Kongresi konuyu soruştururken, *Facebook* kurucusu ve yönetim kurulu başkanı Mark Zuckerberg'i ifade vermek üzere çağırdı. Gazeteler soruşturma kurulu üyelerinin bu önemli konuda Zuckerberg'e doğru dürüst soru sormadıklarını, adetleri olduğu gibi onu terletmediklerini yazdılar. *Facebook*'un patronu verilerin kullanımını denetlemede çok katı davranmadıklarını belirtip özür diledi. Konu kapandı. Yaşanan "kaza"lar internetin ABD hükümeti ve onun izin verdiği şirketler tarafından farklı amaçlarla kullanıldığını düşündürüyor. Ama genellemelerin ötesinde her olayın araştırılması ve kanıtlanması gerekiyor. Bunun zaman alması, bazen çok zor olması gerçeğin açığa çıkmasını geciktiriyor. Bu nedenle de her türlü yalanın rahatlıkla söylenebildiği günümüz dünyasında olan biteni anlamak, açıklamaya çalışmak için gazetecilere çok iş düşüyor. Olayların bir boyutunu ortaya koymak için "muhabir" önemlidir ama olayları açıklayabilecek iyi yetişmiş gazetecilere ihtiyaç vardır. Başka bir deyişle gazeteciliğin "adam gibi" öğretilmesi gerekiyor. Yaptığı işin anlamını bilen, bildiği ölçüde sahip çıkan, doğru yapan, yaptıkça ün ve para kazanan gazetecilerin yetiştirilmesi gerekiyor. Bu kitabın amacı da budur. Toplumsal gelişmelere ilgi duyan, merak eden, soru soran ve yanıtları anlaşılır bir biçimde öteki insanlarla paylaşan insanların/gazetecilerin yetiştirilmesi. Bu konuda atılan her olumlu adım toplumun geleceği için güvence olacaktır.

GİRİŞ

Gazetecilik, iletişim tarihinin 18. yüzyılda ortaya çıkıp gelişen evresidir. Batı Avrupa'da doğmuştur. Kapitalizmin geliştiği ülkelerde güçlenen yeni sınıfın, burjuvazinin, gereksinim duyduğu haberleri sağlayabilmek için yaratıldığını biliyoruz. Başlangıçta içeriği zayıf ve yetersizdi. Kitapla kıyaslandı ve küçümsendi. Tıpkı çok sonra televizyonun da gazeteye kıyasla yetersiz bulunması ve "aptal kutusu" olarak nitelenmesi gibi.

Gazeteciliği geliştiren ve etkili bir iletişim aracı haline getiren 19. yüzyılın ulusal ve uluslararası çalkantıları, teknolojik iyileşmeler, okuryazarlığın artması gibi pek çok toplumsal etken oldu. Akılda tutmakta yarar olan önemli nokta şu: Bütün iletişim araçları gibi, gazetecilik de toplumsal gelişmenin ürünüdür. Toplumun örgütlenme biçimi, geliştirdiği teknolojiler gazeteciliği belirleyen önemli etkenlerdir. Gazetecilik burjuva demokrasisi ile gelişti ve onun olmazsa olmaz parçası haline geldi. Bu nedenle Batı dünyasında basın dördüncü güç ve kamusal bir etkinlik olduğuna yürekten inanılır, çünkü demokrasinin iyi işleyebilmesi için yurttaşın gereksinim duyduğu haberleri, bilgileri onun aktarması beklenir.

Böyle olması basına ilişkin kuşkuları ortadan kaldırmaz çünkü gazeteyi başından beri sermayenin ve siyasal iktidarın denetlediği bilinir. Demokrasinin onsuz olmayacağına inanıldığı için, kamu görevi görmesi için çaba sarf edilir. Sermayenin denetimine karşı tekelleşmenin önlenmesine, kamusal desteğin geliştirilmesine; siyasal iktidarın karışmalarına karşı da basın özgürlüğünün ve gazetecilik mesleğinin güçlendirilmesine çalışılır. Sermaye de sadece mülkiyetine sahip olması

sayesinde değil, geliştirdiği çok farklı araçlarla gazeteciliği denetimi altında tutmaya çalışır. Gazetecilere farklı statüler tanır, ücretlerini farklılaştırır, iş güvenliğini ortadan kaldırır. Bunlar yetmez, yaşamı kolaylaştıracak olanaklar, bedava seyahatler sunar. Rahata ve konfora alışan gazetecilerin, demokrasinin güvencesi olan bir mesleğin üyeleri olmak yerine çıkar gruplarının temsilcisi haline gelmesi çok kolaydır. Bu gelişmelerin farkında olan gazeteciler mesleklerini koruyabilmek için örgütlenmeye, etik kurallarını geliştirmeye çalışırlar. Bu mücadele sürekli bir mücadeledir ve sadece gazetecilerin değil, toplumun duyarlı bütün kesimlerinin üzerinde durduğu bir konudur.

Başlangıcı, gelişimi, sonradan kazandığı önem ne olursa olsun gazetecilik her zaman sorgulanmaya açık bir meslektir. Bunun önemli nedeni kamuoyunun gözü önünde olmasıdır. Bu gerçek gazetecilere zaman içinde duyulan hatta bugün de bir ölçüde geçerli olan güvensizliği ortadan kaldırmaz: Fransız yazar Maupassant'ın (*Güzel Dost*'taki) gazetecisi, cahil, bencil ve çıkarıcıdır. Gazetenin insanların ahlakını bozduğu düşüncesi 19. yüzyılda Almanya'da dillendirilmiştir. Bunların geçmişte kaldığı, basının şimdi güvenilir bir kurum olduğu söylenebilir. Toplumsal dengeler gazeteciliği etkilemektedir. Sermayenin ve siyasal iktidarın gücünün arttığı dönemlerde, gazetecilik mesleği gerilemektedir. Bu konuda da duyarlı olmak, yeni koşulların gazetecilikte de yeni dönemler başlatabileceğini, gazetecilerin bağımsızlıklarını yitirebileceklerini akıldan çıkartmamak gerekir. İlginç bir örneği hatırlatmakta yarar olabilir: *Washington Post*'un (Watergate skandalı sırasında) genel yayın yönetmenliğini yapan Benjamin C. Bradlee, 2. Dünya Savaşı sırasında Amerikan Deniz Kuvvetlerinde istihbarat subayı olarak görev yaptıktan sonra Paris'te Avrupa'ya dönük propaganda faaliyetlerini gerçekleştiren USIA'de çalışmış, Julius ve Ethel Rosenberg'lerin atom bombası sırlarını Sovyetlere sattıklarına Avrupa kamuoyunu ikna etmede CIA'e

yardım etmiştir. Yıllar sonra *Post*'a gazetecilik başarılarıyla mı yoksa "derin devlet"le olan ilişkileri ve MacCarthycilik yıllarındaki hizmetleri nedeniyle mi genel yayın yönetmeni olduğu konusu bizi ilgilendirmeyebilir ama kendisi "iyi bir hayat" yaşarken başkalarının yaşamlarını olumsuz etkileyen davranışlarından haberdar olmamız gerekir. Bradlee Türkiye'deki gazetecilere de örnek olabildiğine göre gazete ve gazetecilere kuşkuyla yaklaşmalıyız. İktidar hırsı, kendini dev aynasında görme, paranın baş döndüren gücü gazeteci için de tehlikeli olabilir. O vakit gazetecilik için söylenen bütün süslü sözler kişisel çıkarların gizlenmesinin aracı haline gelir.

Gazeteciliği Türkiye'de sorgulayanlar bilim insanlarından çok önce edebiyatçılar olmuştur. Dönemlerinin tanığı bu yetenekli insanlar, keskin gözlemcilikleri sayesinde gazetecilik konusunda da bize fikir verirler. Bunların ilklerinden biri Yakup Kadri Karaosmanoğlu'dur. *Hüküm Gecesi*'nde romanın kahramanı Ahmet Kerim'e günlük gazete yazarlığı konusunda şunları söyler:

"Ona bu günlük gazetecilik, mesleklerin en gücü, en bayağısı, en şerefsizi gibi geliyordu. Gerçi aslında halkı eğlendirmekten veya kendisini halka beğendirmekten başka bir manası olmayan bu mesleğin güzel ve asil tarafı yalnız sıkıntılarında ve tehlikelerinde idi. Fakat, yaz kış, her gece bir sokağın belli bir yerinde, boyanarak, süslenerek ve tıpkı bir gazeteci gibi kendisini halka beğendirmek için bin türlü yalancı işveler yaparak saatlerce bir aşağı bir yukarı dolaşan bir kaldırım orospusunun hayatı da o kadar sıkıntıyla dolu ve tehlikelerle karşı karşıya değil midir? Siyasi gazete yazarları için dayak, kurşun, hapisane veya ip varsa bu zavallı kadın için de her an bir sarhoşun yumruğu, bir katilin bıçağı, bir frengilinin mikrobu vardır ve bir gazeteci okuyucularının sayısını arttırmak yoluyla bedeni ve fikri ne kadar gayret harcarsa, beş olan müşterisini ona çıkarmak için çalışan bir fahişenin harcadığı gayret de hemen hemen aynı nisbettedir... Günlük bir gazete yazarı ile bir kaldırım fahişesi arasındaki benzerlik yalnız bundan ibaret değil... Bunun da, onun

da biricik sermayesi halkın budalalığıdır. Amme efkarı bunların birinde hakikat ihtiyacını, diğesinde aşk ihtiyacını tatmin ettiği-ne inanır. Halbuki fahişenin verdiği aşk ne kadar samimi ise gazetecinin söylediğı hakikat de o derece doğrudur...”

Yakup Kadri'den sonra Kemal Tahir ve Attila İlhan gazeteciler konusunda güven verirler. Onların gazetecileri “delikanlı” insanlardır. Güvenilir, efendi. Ama sonra Refik Erduran yetişir. Gazetecilikle ilgili gözlemleri gerçekleri yansıttığı için acıttıcıdır. *Tamirci* bunlardan biridir; gazete promosyonlarının ne tür sahtekârlıkları gizlemek için yapıldığını anlatır. Ama asıl *Domuz* romanı gazetecilerin içinde yaşadıkları koşullara ne denli uyum sağladıklarının, kamu yararı gibi kavramları ne çabuk unuttuklarının kanıtıdır. Ulusal ve uluslararası soygunculuğun aracı, savunucusu ve aktörü olarak çalışırlar. Gazete ya da televizyon sadece paravandır. Asıl olan acımasız sömürü düzeninin aracı olup, “köşeyi dönmektir”.

Türkiye’de medya Batı’da olduğu gibi sermaye sahiplerinin ve siyasal iktidarın/devletin denetimindedir. Hasan Yalçın’a “Medyanın gücü, düzenin hâkim kesimlerinin gücüdür”, Mustafa Balbay’a “Medyanın gücü değil, güçlerin medyası” dedirten budur. Bu medya “gücün” işine gelmediğini düşündüğü için Gezi Parkı olaylarına ilişkin bilgi vermekten kaçındı. Ancak Gezi Parkı olaylarını somut ve henüz belleklerde canlı olduğu için biliyoruz. Bilmediğimiz, yazılmadığı, tartışılmadığı için öğrenemediğimiz ne kadar olay ve konu olduğundan haberimiz yok. Özelleştirmeler, döviz hareketleri, suyun ve madenlerin uluslararası şirketlere satılması, Suriye’de düşürülen uçagımız, Uludere olayları, Reyhanlı’daki patlama, Suriye sınırındaki karışıklıklar, Trabzon kentinin Afganistan’dan dönen Alman ve Amerikan askerlerinin transit geçiş noktası olarak belirlenmesi gibi çok sayıda gelişmeden, karardan haberimiz yok. Gazeteciler araştırma görevlerini şu ya da bu nedenle unutmuş görünüyorlar; gelişmelere ilgisiz, olanbitene duyarsızlar. Böyle bir durumda gazetecilik

mesleğine güven duyulabilir mi? Ya da gazetecilik meslek midir? Meslek olsaydı -hekimlik, avukatlık, yargıçlık, muhasebecilik, öğretmenlik gibi- kurallarının olması gerekmez miydi? Mesleğe giriş ya da meslekten ayrılış koşulları belirlenmiş midir? Gazetecilik yapmanın hiçbir kuralı yoktur; can sıkılanın yapabildiği bir iş olduğuna göre meslek olduğu söylenemez. Oktay Ekşi'nin deneyimlerinin ışığında söylediği gibi bir "meşgale"dir, uğraştır. Bu nedenledir ki dün Gezi Parkı yarın bir başka olay şu ya da bu çıkar grubunun isteğine göre görmezden gelinebilecektir.

Sefa Kaplan'ın Hasan Pulur'la söyleşisinden:

S.K. - Gazetecilik bir meslek değil midir?

H.P. - Gazetecilik meslek midir? Benim de yıllardır cevabını aradığım soru bu aslında. Ben elli senedir bu işi yapıyorum, senin de en az yirmi yıl olmuştur herhalde. İkimiz de yıllardır bu işten ekmek parası kazanıyoruz, çoluk çocuğumuzu bu işten kazandığımız parayla okutuyoruz. Böyle değerlendirdiğimiz zaman, gazeteciliğin ilk bakışta meslek olması gerekir gibi görünüyor. Oysa, bir mesleği meslek yapan kurallardır. Herhangi bir konuda kural koymak demek, o kurallara aykırı davrananlara da müeyyideler getirmek demektir. Oysa, bizim yaptığımız işin hiçbir müeyyidesi yok. Biz bugün yalan haber yazsak, herhangi bir cezası var mı bunun? Gazetecilik eğer meslekse ve yalan haber de bu mesleğin reddettiği bir şeyse, cezasının olması gerekir. Öte yandan, meslek dediğin zaman, kendi mesleğinin tarihini bilmeyen insan, o meslekten olmaz. "Efendim her avukat Hukuk Tarihi biliyor mu?" Biliyor, okuyor çünkü. Ben öyle şeyler görüyorum ki bazen gazetelerde, "Yahu yapmayın bunu, ayıptır" demek dışında bir şey yapamıyorum. Birisi geliyor, bir yazı yazıyor, altına imzasını koyuyor ve arkasından, "Bu iş benimle başladı" diyor. Bu da son derece normal karşılanıyor. Onun için gazeteciliğin bir meslek olduğundan şüpheliyim diyorum ben."

Olaylar ve İnsanlar'ın Peşinde Bir Ömür, Türkiye İş Bankası, 2006, s.211

Gazeteciliğin bu durumdan kurtarılması gerekir. Bu sadece bir mesleğin özüne dönmesi ile ilgili bir sorun değildir. Bu aynı zamanda adına demokrasi denilen, insanların insan yerine konularak yönetilmesi anlamına gelen rejimin kurulmasının da bir koşuludur. Bunun için de gazeteciliğin (iletişim mesleğinin) ne olduğunun ve nasıl yapılması gerektiğinin öğrenilmesi zorunludur. Bu eğitimle olacak bir iştir. Ama siyasal iktidarla medya patronları arasındaki çıkar işbirliği ile denetim altında tutulan iletişim alanının sadece eğitimle düzeltilebileceğini düşünmek saflıktır. Gazetecilerin meslek örgütlerinin zayıflaması işleri daha da zorlaştırmaktadır. O zaman yeni gelişen teknolojilerin bir yarar sağlayıp sağlayamayacağı gözden geçirilmesi iyi olacaktır.

İletişim ortamı, bilindiği gibi, son yıllarda baş döndürücü bir hızla yaygınlaşan yeni teknolojilerin egemenliğinde gelişmektedir. Bunun en önemli aracı internettir. Bilginin ve haberin dolaşımına olağanüstü hız kazandıran bu teknoloji giderek bütün dünyaya yayılmaktadır. Avrupa'da burjuvazi iletişim alanına nasıl gazeteyi getirdiyse, ABD'yi yönetenler (Amerikan burjuvazisi) koşullara uygun yeni bir iletişim aracını, interneti yaygınlaştırmışlardır. İnternet bilgisayar ve uydu teknolojisi demektir. Her iki alanda da ABD'nin üstünlüğü, teknoloji yaratmadaki dinamizmi bilinen bir konudur. Yaklaşık yarım yüzyıldır geliştirdikleri teknolojinin bütün kullanım boyutlarını öngördüklerini söylemek yanıltıcı olur, ama esas itibariyle denetleyebildiklerini gördükleri andan itibaren herkesin kullanımına açtıkları da bir gerçektir. Pek çok ülke, şirket bilgisayar üretebilmektedir ama bu bilgisayarların bir işe yaramasını sağlayan programların üretimindeki üstünlük Amerikan şirketlerindedir. Kurdukları sistemin işleyebilmesini sağlayan uydu teknolojisini herkesten daha iyi denetleyebilmektedirler. İnterneti de Kaliforniya'da kurulu özel bir şirket eliyle işletmek gibi bir öngörülerini sayesinde kimse sis-

temin ABD denetiminde olduğunu -hiç olmazsa yasal olarak- öne sürememektedir.

19. yüzyılda dünya üzerindeki iletişimi İngiltere ve Fransa denetliyordu. Sömürgeleriyle başkentleri arasında kurdukları telgraf ve posta sistemiyle denetledikleri ülkelerden gelen ve oraya giden mektupları, telgrafları okuyabiliyorlardı. Bugün sadece Amerikalılar tarafından yapılabilen yeni bir denetim vardır. Bütün elektronik yazışmalar, telefon görüşmeleri onlar tarafından izlenebilmektedir. Günlük yaşam bile uydu aracılığıyla onların denetimindedir. Gazete nasıl Avrupalıların işine yaradıysa, internet de Amerikalıların işine yaramaktadır. Ama şunu akıldan çıkartmamakta yarar vardır. Gazetenin en büyük yararı burjuvaziye olurken öteki toplumsal kesimler de bir yandan okuma yazmayı öğrenmede, düşüncelerini yaymada, öte yandan hoşlarına giden öyküleri, romanları okuyabilmede ondan yararlandılar. Gazetenin sınıfsal niteliği bir süre sonra herkesin iletişim aracı haline gelmesiyle görünmez hale geldi. Bu internet için de geçerlidir. Her ne kadar Amerikan hegemonyasının olağanüstü bir aracı ise de Fransız usulü soğan çorbası yapmak isteyenlerin, ödevini kestirme yoldan yapıp keyfine bakmak niyetinde olan öğrencinin, dizi izlemek, müzik dinlemek, anne babanın izin vermediği programlara bakmak isteyenlerin, kendi başına eğlenmek isteğinde olanların beklentilerine yanıt veren olağanüstü bir araç haline gelmiştir. Böyle bir aracın şu ya da bu nedenle sınırlanmasına olanak kalmamıştır. Gazete 19. yüzyılda 2. Abdülhamid'in endişe kaynağıydı. Gezi Parkı olayları sırasında da *Twitter* Recep Tayyip Erdoğan'ın endişe kaynağı oldu. Gazetecilik artık bu mu? İnternet üzerinden yapılan bir "uğraş" mı?

Medya...

Bekir Coşkun, *Cumhuriyet*, 4 Haziran 2013

Bu olanlardan en az *iktidar* kadar sorumlusun medya...

Üç maymun oluşun...

Yalakalığın...

İkiyüzlülüğün...

Gidip iktidarın yanaşması olman yüzünden, giderek daralan
yürekerin meydanlarda patlamasıdır bu olanlar...

*

O çığlıklar...

Senin on yıldır çıkmayan sesinin toplamıdır...

*

Utanmadan "*Medya toplumun gözü, kulağı, sesidir*" dersin...

Kulaklarını tıkadın...

Gözünü kapattın...

Sesin çıkmadı...

Türkiye'nin başına gelenleri seni izleyenlerden gizledin...

O da tencereyi, kepeği aldı çıktı balkona, tın tın tın yayına baş-
ladı...

Sen duy diye...

*

Şu haline bak...

Meydanda, caddede, sokakta kıyamet kopuyor...

Alevler, sirenler, dumanlar kentleri sardı...

İnsanlar "*Neler oluyor?*" diye *El Cezire*'yi açtılar...

Yerli kanallardan ise sürekli yayın yapan sadece *Halk TV*...

Tüm dünya televizyonları Türkiye'de olanları bültenlerinde

birinci haber olarak verirken, sen yemek tarifi verdin...

*

Tabii ki çıkamıyorsun sokağa...

Suçu günahı olmayan genç muhabirlerin kalabalıklara yaklaştı-
ğı zaman hakaretlerle kovalanıyorlar...

*

Patronların ihaleleri...

Çıkarları...

Tırsması...

Farkında Olunması Yararlı Kaynaklar

1. Basılı Kaynaklar

- Ahearn, Frank M. (2012). *İz Bırakmadan (Dijital Ayakizlerini Silip Sırta Kadem Basmanın Yolları)*, NTV Yayınları.
- Akçalı, Selda İçin (2002). *Türkiye’de Araştırmacı Gazetecilik*, İzmir Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Akgül, Elif v.d. (2017). *Huzursuzluğun Takibi: Çatışmalı Dönemlerde Gazetecilik*, P24 Medya Kitaplığı.
- Aksoy, Metin (Haz.) (1996). *Basın 94-95*, ÇGD Yayınları.
- Alemdar, Korkmaz (2001). *İletişim ve Tarih*, Ümit Yayıncılık.
- Alemdar, Korkmaz (Der.) (1999). *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar*, TÜSES-AFA.
- Alemdar, Korkmaz (Der.) (2017). *Türkiye’de Kitle İletişimi Dün-Bugün-Yarın*, Genişletilmiş ikinci baskı, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Altun, Abdülrezak (1995). *Türkiye’de Gazetecilik ve Gazeteciler*, ÇGD.
- Alver, Füsün (2007). *Gazeteciliğin Kuramsal Temelleri*, Beta.
- Alver, Füsün (2011). *Gazetecilik Bilimi ve Kuramları*, Kalkedon Yayınları.
- Arslan, Mustafa (2010). *Ne Haber*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Asker, Ayşe (1991). *Kadın Gazeteciler*, Gazeteciler Cemiyeti Yayını.
- Aslanbay, Ümit (2017). *Bir Eski Cumhuriyet İçin. Ali Sirmen Anlatıyor*, İmge.
- Asrak Hasdemir, Tuğba (2007). *Kamusal İletişimde Bilgi Edinme Hakkı*, Dipnot Yayınları.
- Atılcan, Semra (1991). *Gazetecilerin Korunması*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Bali, Rifat N. (2013). *Tarz-ı Hayat’tan Life Style’a (Yeni Seçkinler, Yeni Mekânlar, Yeni Yaşamlar)*, İletişim Yayınları.
- Basın Kurultayı 92* (1993). ÇGD.

- Basın Siyaset İlişkisi: Kıldan İnce Kılıçtan Keskin* (2008). PMD Yayınları.
- Başboğa, Sevcan (2010). *Anadolu Ajansı 1920-1922, Anadolu Ajansı Yayınları*.
- Bayar, Sezai (TY). *Yaşadıklarım Yazmadıklarım*, Duman Yayınları.
- Baydar, Yavuz (2015). *Bir Açık Hava Hapishanesi Olarak Haber Merkezi: Türkiye Medyasında Yozlaşma ve Otosansür*, P24 Medya Kitaplığı.
- Bedii Faik (2001). *Matbuat, Basın derken...Medya*, 4 cilt, Doğan Kitap.
- Bertoin, Jacques (2003). *Joseph Pulitzer: Modern Gazeteciliği Yaratan Adam*, Remzi Kitabevi.
- Bilimin Işığında Medya Seminerleri* (2008). Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Kırkinci Yıl Kitaplığı No:21.
- Bir Çok Ses Tek Bir Dünya* (1993). UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yayını.
- Cankaya, Özden ve Aykut Aykanat (der.) (2005). *Köşesiz Gazeteciler Yazıyor: Muhabir ve stajyerlerin kaleminden medya tanıklıkları*. Bağımsız Yayınlar, İstanbul.
- Çakır, Hamza (2007). *Gazeteciliğe Giriş*, Tablet Yayınları.
- Çölaşan, Emin (1987). *Önce İnsanım Sonra Gazeteci*, 2. baskı, Tekin Yayınevi.
- Çölaşan, Emin (2008). *Kovulduk Ey Halkım Unutma Bizi*, Bilgi Yayınevi.
- Dağlı, Nevzat (1995). *Gazete Yayımlama Teknikleri (Uygulayimleri)*, İmaj Yayınevi.
- Dağtaş, Erdal (2006). *Türkiye’de Magazin Basını*, Ütopya Yayınevi.
- Demirkent, Nezih (1982). *Sayfa Sayfa Gazetecilik*, Altın Kitaplar. *Denetiminde Köşe Yazarlığı Alanı*, Siyasal Kitabevi.
- Dursun, Onur, (2013). *Köşe Yazarları Yaşam Dünyamızı Sömürüyor Mu? Sermayenin ve Siyasetin*
- Eğın, Oray (2009). *Bunları Kimse Yazamadı*, Güncel Yayıncılık.
- Erdoğan, İrfan (2007). *Türkiye’de Gazetecilik ve Bilim İletişimi, Yapısal Özellikler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi 40. Yıl Kitaplığı, No.7.
- Esen, Selim (2016). *Ajans Haberleri Olaylar Sarmalında Yazıl(a)mayanlar*, Ürün.
- Evliyagil, Şevket (1985). *Basım Sanayininin Temel Kavramları*, Ajans-Türk Matbaacılık.
- Fuchs, C. (2016). *Sosyal Medya: Eleştirel Bir Giriş*, çeviri: Diyar Saraçoğlu-İlker Kalaycı, Ankara: Notabene Yayınları.
- Gazeteci Kimdir* (1993). Basın Konseyi Yayınları.

- Gazetecinin El Kitabı* (2000). Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı.
- Genel Müdürlerinin Anlatımıyla 90. Yılında Anadolu Ajansı* (2010). *Anadolu Ajansı Yayınları*:11
- Gezgin, Suat (ed.) (2007). *Türkiye’de Yerel Basın*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Girgin, Atilla (2005). *Haber Yazmak*, Der Yayınları.
- Girgin, Atilla (2007). *Söyleşi mi Röportaj mı*, Der Yayınları.
- Hargreaves, Ian (2006). *Gazetecilik*, Dost Yayınevi.
- Hohenberg, John (1963). *Gazetecilik Mesleği*, Çev: Filiz Ofloğlu, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- İnuğur, Nuri (2002). *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları.
- Kaplan, Sefa (2003). *Hürriyet Gazeteciliği*, Doğan Kitapçılık.
- Karaca, Emin (1995). *Milliyet Olayı*, Altın Kitaplar.
- Karakas, Burcu (2016). *Yalan Dünya: Reytingler, Tıklar ve Şimdi Reklamlar*, P24 Medya Kitaplığı.
- Kaya, Raşit (2009). *İktidar Yumağı*, İmge.
- Keane, John (1993). *Medya ve Demokrasi*, Çev: Haluk Şahin, Ayrıntı Yayınları.
- Keyes, R. (2017). *Hakikat Sonrası Çağ*, çeviri: Deniz Özçetin, İzmir: Delidolu Yayınları
- Kıvanç, Ümit (2017). *O Meslek Bunalımda: Gazeteciliğin Kendine, Neoliberalizm ve Sanal Alemin Basına Ettikleri*, P24 Medya Kitaplığı.
- Kızılcan, Nevzat (1988). *Örneklerle Gazetecilik Üzerine Notlar*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Koloğlu, Orhan (2006). *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları.
- Kovach ve Rosenstiel (2007). *Gazeteciliğin Esasları*, ODTÜ Yayıncılık.
- Manka, Ayşe Gülçin (2008). *Anadolu Ajansı ve II. Dünya Savaşı*, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi 40. Yıl Kitaplığı, No. 12.
- Meyer, Philip (1998). *Bilimsel Gazetecilik*, Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Mumcu, Uğur ve Altan Öymen (2006). *Mobilya Dosyası*, um:ag Vakfı Yayınları.
- Münir, Metin (1993). *Sabah Olayı*, Altın Kitaplar.
- Oktay, Ahmet (TY). *Toplumsal Değişme ve Basın*, Bilim Felsefe Sanat Yayınları.
- Özdemir, Emin (1983). *Sözlü-Yazılı Anlatım Sanatı (Kompozisyon)*, Remzi Kitabevi.
- Özer, Ömer (2010). *Liberal Basın*, Literatürk.

- Özer, Ömer (2011). *Haber Söylem İdeoloji*, Literatürk.
- Özgen, Murat (1998). *Gazetecinin Etik Kimliği*, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Özvarış, Hazal (2018). *Kayıp Medyanın İzinde: Söyleşiler 2012-2018*, P 24 Medya Kitaplığı.
- Rigel, Nurdoğan (2000). *İleti Tasarımında Haber*, Der Yayınları.
- Sağlamöz, Gürsel. (2008). *Basın Dili*, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi 40. Yıl Kitaplığı No.16.
- Schlapp, Hermann (2002). *Gazeteciliğe Giriş*, 5. baskı, Konrad Adenauer Vakfı.
- Schneider, Wolf ve Paul-Josef Raue (2000). *Gazetecinin El Kitabı*, Konrad Adenauer Vakfı.
- Shawcross, William (1994). *Medya İmparatoru Rupert Murdoch*, Sistem Yayıncılık.
- Soygüder, Şebnem (2003). *Eyvah Paparazzi*, Om Yayınevi.
- Sönmez, Mustafa (2003). *Filler ve Çimenler, "Medya ve Finans Sektöründe Doğan/Anti-Doğan Savaşı"*, İletişim Yayınları.
- Şahin, Haluk (2011). *Can Çekişen Bir Meslek Üzerine Son Notlar*, Say Yayınları.
- Şahin, Haluk (2012). *Kim Korkar Soruşturmacı Gazeteciden? Araştırmacı ve Soruşturmacı Gazetecilik: Dün, Bugün, Yarın*, Say Yayınları.
- Şahin, Muzaffer (2012). *Ajans Gazeteciliği ve Haber Ajansları*, Pelikan Yayıncılık.
- Şennur-Atabek, Gülseren (2008). *Türk Romanında Gazeteciler*, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi 40. Yıl Kitaplığı, No.14.
- Şuğle, Mehmet Ali (2001). *İş Hukuku Açısından Gazeteci*, ÇGD Yayını.
- Şuşoğlu, Önder (2005). *Çekme Ulan Şerefsiz*, Alfa Yayınları.
- Tanju, Sadun (2018). *Doludizgin, Ali Naci Karacan Bir Gazetecinin Hayatı*, 3. Baskı, İş Bankası Yayını.
- Tartanoğlu, Ali (1994). *Basın 'Basın'ın mı?*, ÇGD Yayınları.
- Tekin, Akgün (2006). *Türk Basınında Kayan Yıldız Haldun Simavi'nin Günaydın'ı*, Doğan Kitap.
- Tokgöz, Oya (2012). *Temel Gazetecilik*, 9. Baskı, İmge Yayınevi .
- Topuz, Hıfzı (2003). *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*. Remzi Kitabevi.
- Tunç, Aslı ve Zeynep Atikkan (2011). *Blogdan Al Haberi*, Yapı Kredi Yayınları.
- Turhan, Seyfettin (1997). *Araştırmacı Gazetecilik*, um:ag Yayınları.

- Türenç, Tufan (2018). *Babüali'nin Öteki Yüzü*, Remzi.
- Türk Basımının Sorunları Sempozyumu* (1986). 26-27 Mayıs 1986, Ankara Üniversitesi Yayını.
- Ulfkotte, Udo (2015). *Satılmış Gazeteciler*, çev. Hüseyin Salihoğlu, İmge.
- UNESCO *Kitle İletişim Bildirgeleri* (2010). Çev. Ruhdan Uzun, Unesco Türkiye Milli Komisyonu Yayını.
- Uyanık, Muvaffak (2007). *Yeni Okulun Ders Vasıtalarından Gazete*, 2. Baskı, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi 40. Yıl Kitaplığı, No. 3.
- Uysal, Asiye (1987). *Türk Basımında Muhabir*, Gazeteciler Cemiyeti Yayını.
- Uzun, R. (2005). "Haber Telif Hakları ve İnternet Gazeteciliğinde İntihal". *Gazi İletişim Dergisi*, 21, 45-76.
- Uzun, R. (2010). "Basın Etiği Açısından Kurumsallaşma Çabaları: Basın Birliği", *Cumhuriyet Döneminde İletişim* içinde, Derleyen: Nazife Güngör, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Uzun, Ruhdan (2002). "Eğlence Endüstrisi ve Televizyon Haberciliği", *KİLAD*, 5.2, s.
- Uzun, Ruhdan (2016). *İletişim Etiği. Sorunlar ve Sorumluluklar*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Üstün, Hasan (2008). "Türkiye'de Gazete Dağıtımını Yaygınlaştırma Girişimleri (1930-1945)", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 34, s.107-126.
- Yalçın, Hasan (2006). *Dönekler*, ikinci basım, Kaynak Yayınları.
- Yalçın, Hasan (2006). *Medyamızın Halleri*, Kaynak Yayınları.
- Yıldırım, Rahmi (2010). *Devşirmeler Dönekler (Türk Medyasından Portreler)*, Karınca Yayınları.
- Yücedoğan, Güleda (1998). *Türkiye ve Fransa'da Gazeteci Kimliği Sorunu*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Yücel, Seniye (1995). *İktidar ve Basın Kartı*, ÇGD Yayınları.
- Yüksel, Erkan ve Halil İbrahim Gürcan (2005). *Haber Toplama ve Yazma*, Tablet Kitabevi.

2. Elektronik Kaynaklar

- "2011 Digital Terrorism & Hate Report Launched at Museum of Tolerance New York", <http://www.wiesenthal.com/site/apps/nlnet/content2.aspx?c=lsKWLbPJLnF&b=4441467&ct=9141065>
- "A Gay Girl in Damascus: how the hoax unfolded", *The Daily Telegraph*, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/8572884/A-Gay-Girl-in-Damascus-how-the-hoax-unfolded.HTML>
- "Ateist Olduğu Gereğiyle İstifası İstenen Köy İmamı, Geri Adım Atmıyor: "Mesleğime profesyonelce yaklaşıyorum...", Zaytung, <http://www.zaytung.com/haberdetay.asp?newsid=198217>
- "Diyanetçiler Zaytung'u yalanladı", *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/22199104.asp>
- "Gay Girl In Damascus Turns Out To Be An American Man", *NPR*, <http://www.npr.org/blogs/thetwo-way/2011/06/13/137139179/gay-girl-in-damascus-apologizes-reveals-she-was-an-american-man>
- "Hoaxes and Other Bad Information", <http://virtualchase.justia.com/hoaxes-and-other-bad-information>
- "Identifying hoaxes", <http://www.philb.com/hoaxes.htm>
- "Sahte Can Yücel Şiirleri -Güler Yücel İle Söyleşi", <http://blog.milliyet.com.tr/sahte-can-yucel-siirleri---/Blog/?BlogNo=193516>
- "WTO Announces Formalized Slavery Model for Africa", <http://www.gatt.org/>
- "Zaytung'du gerçek oldu!", *Sol Portal*, <http://haber.sol.org.tr/devletve-siyaset/zaytungdu-gercek-oldu-haberi-64629>
- Coiro, Julie, and Elizabeth Dobler (2007). "Exploring the Online Reading Comprehension Strategies Used by Sixth- Grade Skilled Readers to Search for and Locate Information on the Internet." *Reading Research Quarterly* 42 (2007): 214–57.
- Curran, James (2012). "Why has the Internet changed so little?", www.opendemocracy.net, 4 March 2012.
- Harris, Robert (2007). "Evaluating Internet Research Sources." *Virtual Salt*. 15 Jun. 2007, <http://www.virtualsalt.com/evalu8it.htm>.
- Howe, Walt (2001). "Evaluating Quality." *Walt's Navigating the Net Forum*. 25 Apr. 2001, <http://www.walthowe.com/navnet/quality.HTML>.
- <http://www.splcenter.org/get-informed/hate-map>

- Karlsson, Michael (2011). "The immediacy of online news, the visibility of journalistic processes and a restructuring of journalistic authority", *Journalism*, 12(3) 279–295.
- Ketenci, Hasan Fehmi (2007). Tasarım Ders Notları, http://kouha.kocaeli.edu.tr/notlar/Mizampaj_ders_notlari.pdf
- Meyer, Gitte (2006). "Journalism and Science: How to Erode the Idea of Knowledge", *Journal of Agricultural and Environmental Ethics* (2006) 19:239-252, Springer
- Onuoha, M., Pinder, J., Schaffer, J. (2015). Guide to Crowdsourcing, *Columbia Journalism Review*, https://www.cjr.org/tow_center_reports/guide_to_crowdsourcing.php/
- Ostenson, Jonathan (2009). "Skeptics on the Internet: Teaching Students to Read Critically", *English Journal* 98.5 (2009): 54–59
- Piper, Paul S. (ty). "Better Read That Again: Web Hoaxes and Misinformation", <http://www.infotoday.com/searcher/sep00/piper.htm>
- Tosun, Mithat (2012). "Ciddiye alınan uyduruk ileti: Hoax", *Gazete a24*, http://www.gazetea24.com/makale/Ciddiye-alinan-uyduruk-ileti-HOAX_2393.HTML
- Vehkoo, J. (2013). Crowdsourcing in Investigative Journalism, Reuters Institute for the Study of Journalism, https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2017-10/Crowdsourcing_in_Investigative_Journalism_0.pdf

3. İlgili siteler

<http://damascusgaygirl.blogspot.com>
<http://www.dhmo.org>
<http://www.gatt.org/>
<http://www.theonion.com>
<http://www.theonion.com>
<http://www.whirledbank.org>
<http://www.wiesenthal.com>
<http://www.worldbank.org>
<http://zapatopi.net/treeoctopus>
www.pressfreedom.org